

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีประวัติความเป็นมายาวนาน มีหลักฐานร่องรอยของบรรพชนสืบทอดมาหลายคนหลายสมัยมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์ กระจายกันอยู่ทั่วภูมิภาค กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแล้วเป็นจำนวน 1,350 แห่ง และยังมีที่เป็นแหล่งเมืองโบราณ ชุมชนชุมชน สถานที่อยู่อาศัย และร่องรอยขึ้นในทางโบราณคดีอีกประมาณ 1,100 แห่ง (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2537:3)

มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรมจับต้องมองเห็นได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ แม้จะรอดพ้นจากภัยพิบัตินานาประการมาจนถึงปัจจุบันนี้ได้ แต่ก็ถูกกระทบจากกระบวนการทำลายทั้งหลาย คือ ทั้งจากธรรมชาติและมีมือมนุษย์ด้วยกันเอง เช่น การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย สร้างอาคารต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ตนเองและกลุ่มของตนเอง ทำให้ปิดบังทัศนียภาพอันงดงามของโบราณสถาน ซึ่งการก่อสร้างอาคารที่ต่างยุคต่างสมัยนี้เป็นเรื่องที่ยากต่อการแก้ไขในภายหลัง ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ณ บริเวณพระตำหนักเย็น บึงพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2504 ว่า การสร้างอาคารสมัยนี้ เป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่โบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อัฐูเก่า ๆ แผ่นเดียวก็มีค่า ควรที่เราจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าขาดสูญหาย อยุธยา และกรุงเทพฯ ฯ แล้วประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย

การไถ่เกดบดทับพื้นที่ที่เคยเป็นเมืองหรือชุมชนโบราณเพื่อการเกษตรและอุตสาหกรรม สร้างอ่างเก็บน้ำ เขื่อน เพื่อการเก็บกักน้ำ ทำให้แหล่งโบราณคดี เมืองโบราณ และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หลายแห่งในประเทศไทยจมอยู่ใต้พื้นน้ำตามเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ

ต่าง ๆ การสร้างถนน ขุดคลองส่งน้ำ ขยายเขตชลประทาน ทำเหมืองแร่ ระเบิดหิน ฯลฯ ล้วนแต่มีผลกระทบต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งโบราณคดี และแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งนั้น หากไม่ได้วางแผนป้องกันไว้แต่เบื้องต้นการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง เช่น การลักลอบขุดทำลายโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี เพื่อค้นหาของมีค่า นับเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง ประมาณ 80 % ของการปรักหักพัง เสื่อมสลายและชำรุดทรุดโทรมของโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์เกิดจากการทำลายของนักล่าสมบัติที่ผิดทั้งกฎหมาย จารีตประเพณี และขนบธรรมเนียมของบุคคลเหล่านี้ (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร , 2537 :3)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีโบราณสถานอยู่มาก จากที่จังหวัดนี้ครั้งหนึ่งเคยเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย และได้สั่งสมอารยธรรมต่าง ๆ เอาไว้ ซึ่งจะมีทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สืบทอดมาให้ลูกหลานคนไทยทุกคนได้สัมผัสผืนความยิ่งใหญ่ของดินแดนแห่งอารยธรรมในฐานะที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานีเก่าของเมืองไทย และความเป็นเมืองเก่าที่มีแหล่งโบราณสถานอย่างมากมาขึ้นเอง ทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ชื่อว่าเป็นเมืองประวัติศาสตร์จนกระทั่งได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมนี้ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 (คณะกรรมการโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา 2537 : 7) ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. กรุงศรีอยุธยาเป็นตัวแทนถึงความเป็นเยี่ยมในการสร้างสรรค์อันทรงคุณค่าและการเลือกสรรตำแหน่งที่ตั้งของพระนครให้เหมาะสมกับความซับซ้อนของลักษณะผังเมืองเฉพาะตัวของชุมชนที่อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก อันเป็นธรรมชาติการตั้งถิ่นฐานแบบไทย ๆ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่สนองตอบความต้องการในการรักษาพระนคร ป้องกันการรุกรานของข้าศึกศัตรู และความต้องการในการจัดระบบสาธารณูปการได้อย่างเหมาะสมกับสังคมพระนคร อันเอื้ออำนวยให้เกิดพัฒนาการสู่ความรุ่ง

เรื่องในยามสงบสุข ขณะที่ที่ราบลุ่มล้อมรอบกรุงศรีอยุธยา นั้นเป็นแนวยุทธศาสตร์ป้องกัน การรุกรานของข้าศึก ณ ที่แห่งนี้ยังเป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์จนได้สมญานามว่า อยู่ข้าวแห่งเอเชีย การตั้งพระนครในบริเวณที่มีแม่น้ำใหญ่มาบรรจบกัน 3 สาย คือ แม่น้ำ ลพบุรี แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำป่าสัก อันเป็นเส้นเลือดใหญ่ของระบบสังคมและ เศรษฐกิจของประเทศมาโดยตลอด ทำให้กรุงศรีอยุธยาสามารถควบคุมการผลิต ระบบการ สร้างงานเกษตร ระบบการค้าได้ดี และยังใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างกัน ตลอดจนเป็นเส้นทางค้าขายนาคมภายในเกาะเมือง คุณคลองเหล่านี้แม้จะตื้นเขินไปมากแล้ว แต่ก็ยังสามารถมองเห็นร่องรอยได้อย่างชัดเจน

2. กรุงศรีอยุธยานับเป็นแม่แบบสำคัญในการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ อันเป็น การชะลอเอาความงามความรุ่งเรืองของอยุธยาไว้ในทุกแง่มุมไม่ว่าจะเป็นระเบียบผังเมือง การจัดวางอาคารชื่อสถานที่ต่าง ๆ ลักษณะอาคารบ้านเรือน การอาศัยอยู่ในเรือนแพ ลักษณะและการใช้เรือพระที่นั่งตลอดจนถึงวิธีการดำเนินชีวิต

3. ความเป็นเอกลักษณ์ของนครประวัติศาสตร์แห่งนี้ ไม่ว่าจะในด้านกาย ภาพ ด้านประวัติศาสตร์และด้านอารยธรรม จะหาคบราวนเทียบได้ในเอเชีย หรือในโลกเป็นไม่มีอาคารโบราณสถานแต่ละหลังในพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในภาคพื้นเอเชีย ลักษณะของสิ่งก่อสร้าง เหล่านี้จะมีกำเนิดที่มีอายุยืนยาวมาก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาเรื่องอำนาจแต่ลักษณะการออกแบบทางสถาปัตยกรรมในสมัยอยุธยา แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่ต่อเนื่องทาง สถาปัตยกรรมมาสู่ลักษณะที่เป็นแบบไทยแท้และไม่สามารถสร้างทดแทนได้ในปัจจุบัน

ในปัจจุบันแหล่งโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับการดูแลเอาใจใส่ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นเดียวกับแหล่งโบราณสถานแหล่งอื่น ๆ ทั่วประเทศแต่จำนวน แหล่งโบราณสถานที่มีอยู่มากมายนี้ แต่ก็ยังมีโบราณสถานหลายแห่งที่ยังคงถูกรบกวน ดังจะเห็นได้จากปัญหาการบุกรุกทำลายแหล่งโบราณสถานที่เกิดขึ้นอยู่โดยทั่วไป (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2537 : 4) ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้แม้จะมี

มาตรการ และกฎหมายควบคุมเป็นอย่างดี แต่การรुक้าทำลายแหล่งโบราณสถาน ก็ยังคงมีปรากฏอยู่อย่างสม่ำเสมอ บางแห่งถูกบุกรุกหรือถอน บางแห่งถูกทิ้งให้เสื่อมสภาพไปหรือถูกทำลายเพื่อใช้ประโยชน์อื่น ๆ และโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ (คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2535 : 36) การที่แหล่งศิลปกรรมมีสภาพเสื่อมโทรม ถูกทอดทิ้งหรือถูกทำลายนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและสะสมกันมานานนับแต่อดีตจนปัจจุบัน อันมีสาเหตุมาจากธรรมชาติและมนุษย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อศิลปกรรมโบราณสถานหมดสภาพไปเร็วยิ่งขึ้น และส่วนใหญ่แล้วผู้คนในชุมชนจะไม่ค่อยให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และดูแลโบราณสถานมากนัก จะเห็นได้จากที่ชุมชนใช้ประโยชน์จากโบราณสถาน อาทิเช่น พื้นที่ว่างบริเวณโบราณสถานก็จะจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เล่นกีฬา นั่งพักผ่อนหย่อนใจโดยขึ้นไปบนซากอิฐเก่า ๆ ซึ่งอาจจะทำให้โบราณสถานเกิดทรุดขึ้นมาได้ และประชาชนในชุมชน มักจะไม่ค่อยรักษาความสะอาดโบราณสถานเท่าที่ควร ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาคนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทั้งหลายนั้นกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ หากโบราณสถานหรือโบราณวัตถุแห่งใดขึ้นไหนดำรุดทรุดโทรมหรือพังทลาย กรมศิลปากรมีหน้าที่ที่จะต้องเข้าไปดูแลรับผิดชอบซ่อมแซมบูรณะโดยที่ประชาชนไม่ต้องรับผิดชอบซึ่งความเข้าใจดังกล่าวเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง เป็นความเข้าใจผิด เพราะในความเป็นจริงแล้วโบราณวัตถุโบราณสถานทั้งหลายล้วนเป็นสมบัติของประชาชนทุกคนในชาติร่วมกัน ผู้หนึ่งผู้ใดจะถือเอามาครอบครองเป็นสมบัติเฉพาะตัวไม่ได้ และกรมศิลปากรเองก็เป็นเพียงหน่วยงานของทางราชการที่คอยสอดส่องดูแลรักษาสมบัติของปวงชนและของชาติ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายคือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นแนวทางปฏิบัติเท่านั้น และไม่ได้หมายความว่าประชาชนทั่วไปจะไม่มีสิทธิหรือโอกาสในการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ อันเป็นมรดกตกทอดมาในหมู่บ้านหรือตำบลของท่านแต่อย่างใด โบราณสถาน โบราณวัตถุซึ่งเป็นที่เคารพบูชาและมีความสำคัญยิ่งต่อหมู่บ้าน ตำบล อำเภอหรือจังหวัดต่าง ๆ นั้น ประชาชนในท้องถิ่นย่อมอยากแสดงความเป็นเจ้าของด้วยการช่วยกันดูแลรักษาป้องกันการชำรุดทำลายหรือต้องการจะใช้ประโยชน์จากโบราณสถานโบราณวัตถุนั้นอยู่แล้ว เพียงแต่ยังเกรงอยู่ว่าจะเป็นการลวงละเมิดต่อกฎหมาย หรือเกรงว่าจะมีความผิด

ถูกจับจำคุก หรือไม่ก็ไม่ว่าจะช่วยเหลืออย่างไรจึงจะถูกต้อง ไม่เกิดความเสียหายต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุนั้น ๆ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้กำหนดชัดเจนถึงการส่งเสริมชุมชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความสมดุลยั่งยืนดังเช่น สนับสนุนให้องค์กรชุมชนทั้งในพื้นที่ใกล้เคียง จังหวัด ภาคและระหว่างภาคประสานเครือข่ายการพัฒนาและแลกเปลี่ยนความรู้และร่วมมือกันทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและลดจนการจัดการปัญหาของชุมชนร่วมกัน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า ถ้าผังกรมศิลปากรซึ่งมีเจ้าหน้าที่เพียงไม่กี่คน ไม่สามารถแก้ปัญหาการเสื่อมโทรมและการถูกบุกรุกทำลายของโบราณสถานและโบราณวัตถุได้ทั่วถึงและทันต่อเหตุการณ์ และได้พบว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็น่าจะประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็วก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของร่วมในโบราณสถาน โบราณวัตถุ ได้เข้ามามีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือ เป็นหูเป็นตาสอดส่องป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับโบราณสถาน โบราณวัตถุที่อยู่ในหมู่บ้านของเขา(กรมศิลปากร.คู่มืออบรมอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม , 2537 : 72 – 73) หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและ เอกชนได้ให้ความสนใจในการส่งเสริมการดำเนินงานทุกด้าน เพื่อสร้างเยาวชนให้มีความตระหนักในคุณค่าของการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งเครื่องมือที่ดีที่สุดก็คือ การให้ความรู้ หรือการให้การศึกษา ในปัจจุบันได้มีรายงานประจำปีของหน่วยราชการและสถาบันวิจัยทางสังคมเศรษฐกิจ ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ได้พบแนวโน้มที่เป็นอันตรายต่อบ้านเมืองทางด้านมรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถาน มีสถานภาพในตอนนี้คือโบราณสถานที่มีการประกาศขึ้นทะเบียนเพิ่มขึ้นแต่ขาดการทำนุบำรุงรักษา ทำให้โบราณสถานสำคัญอยู่ในสภาพทรุดโทรมและส่วนใหญ่อยู่ในสภาพอันตราย สาเหตุเพราะไม่มีการสอนทางด้านโบราณสถาน (นิคม มูลิกะคามะ .การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเพิ่มประสิทธิภาพของสถาบันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร, 2540 : 15) นั่นคือไม่มีการให้ความรู้ทางด้านโบราณสถานนั่นเอง แต่ในปัจจุบันนี้ได้มีการบรรจุลงในเนื้อหาหลักสูตรทางการศึกษาไว้อย่างมากมายทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนแต่อย่างไรก็ตามการจัด

การศึกษานั้นมีขั้นตอนการดำเนินการมากมาย อีกทั้งการศึกษาตามวาระหลักสูตรต้องใช้เวลายาวนาน และมีลักษณะเป็นแบบทางการ เป็นการศึกษาจากตำราที่อยู่ในห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าเนื้อหาจะกล่าวถึง การอนุรักษ์โบราณสถานก็ตาม ทั้งนี้อาจไม่ได้รับความสนใจจากเยาวชนเท่าที่ควร เนื่องจากเกิดแรงจูงใจน้อย

ออกเบิร์น และ นิคคอฟ (Ogburn and Nimkoff :1958) ได้ทำการศึกษา พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นไปได้ในระดับที่รวดเร็วกว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นองค์กรทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนมีความจำเป็นที่ต้องทำให้ระดับการเปลี่ยนแปลงนี้สมดุลย์เพื่อที่จะทำให้นักเรียนเตรียมตัวรับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับเวลา ดังนั้นการแสวงหารูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับลักษณะนิสัยของเยาวชน มีความยืดหยุ่นในการใช้เทคนิค กระบวนการและทำให้เกิดประสิทธิผล ตามวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการอนุรักษ์และการรู้จักใช้ทรัพยากรได้อย่างชาญฉลาด จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาที่ใช้เวลาในระยะสั้นแต่เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุดก็คือ กระบวนการจัดกิจกรรม โดยการเรียนรู้ จัดการบรรยายและการทัศนศึกษา เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วมทำกิจกรรม

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการให้การศึกษาแบบหนึ่งที่ใช้พัฒนาความรู้ ความสามารถ ปลูกฝังความคิด สร้างจิตสำนึกหรือฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลให้มากขึ้นในทิศทางที่พึงประสงค์ทั้งมีจุดมุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ในเชิงการพัฒนาอย่างสูงสุด จึงอาจถือได้ว่าการฝึกอบรมเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีกิจกรรมเยาวชนอย่างหนึ่ง ที่ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนำมาใช้ในการฝึกอบรมเยาวชนให้มีประสบการณ์กันทุกคนนั่นคือ กิจกรรมที่เรียกว่า กิจกรรมกลุ่ม หรือ กลุ่มสังคม ซึ่งอาจออกมาในรูปของ สโมสร หรือ CLUB งานที่เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มก็เรียกว่า กรุปเวิร์ค ผู้ที่ทำงานกลุ่มก็เรียกว่าผู้นำกลุ่มหรือผู้ทำงานกลุ่ม กิจกรรมดังกล่าวเน้นการรวมตัวของกลุ่มเป็นสำคัญ กลุ่มที่มีสมาชิกเริ่มทำความรู้จักโดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นสื่อ (จักร์กริช อนุเวชรวงศ์กุล , 2537)

ในการปฏิบัติกิจกรรม สิ่งที่สำคัญก็คือความเป็นไปได้และกระบวนการวางแผนการปฏิบัติที่เป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน เนื่องจากเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต การฝึกอบรมด้วยกิจกรรม นับเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งในระบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะครอบคลุมทุกประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งในการดำเนินการจัดกิจกรรมนี้ถือได้ว่ากิจกรรมการศึกษาทางด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่มีลักษณะยืดหยุ่นไม่ว่าจะเป็นผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหา หลักสูตร เวลา และสถานที่โดยจะยืดหยุ่นไปตามความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน การให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ผู้จัดต้องมีการวางแผนและตั้งวัตถุประสงค์การอบรมให้ดีกว่าก่อน เพื่อให้เป็นข้อมูลในการจัดการ ตลอดจนการเตรียมเนื้อหาและกำหนดวิธีการฝึกอบรมเพื่อให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายของการจัดกิจกรรมต่อไป

กลุ่มเยาวชนนอกระบบโรงเรียนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ตามพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เยาวชนนอกระบบโรงเรียนส่วนใหญ่จะทำงานในแหล่งโรงงานอุตสาหกรรม และเยาวชนเหล่านี้ก็ขาดความรู้ในด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน และก็ยังไม่มีหน่วยงานใดจัดการให้ความรู้ทางด้านนี้เลย จะมีก็เพียงแต่เยาวชนในระบบโรงเรียนเท่านั้นที่มีหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความรู้ อาทิเช่น กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น ฉะนั้นการที่จะสร้างให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมในการอนุรักษ์โบราณสถานคือจะต้องให้ความรู้ในด้านโบราณสถานแก่เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยในด้านการอนุรักษ์โบราณสถานในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าการทำวิจัยมีอุปสรรคคือ ประชาชนบางส่วนขาดความรู้ แนวความคิดและวิธีการอนุรักษ์โบราณสถานและประชาชนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมและไม่มีหน่วยงานใดจัดการในเรื่องการให้ความรู้และกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและขาดการรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าของโบราณสถาน

และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ (นฤนาท พุทโธสง , 2541 : บทคัดย่อ) และอีกประการหนึ่งคือปัญหาทางด้านการจัดกิจกรรมเสริม พบว่า ยังขาดผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ ทักษะคิดและการฝึกปฏิบัติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุและขาดความร่วมมือของครูและเยาวชนในการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ และมีเยาวชนจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมชุมนุมอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ และในการจัดการทัศนศึกษาส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวชมสถานที่มากกว่าการพัฒนาทัศนคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ (พเยาว์ ไวยโรจน์, 2530: บทคัดย่อ) และด้วยเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องมีการให้การเรียนรู้ในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถาน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาถึงผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนในการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งเป็นกิจกรรมการศึกษาแบบนอกระบบโรงเรียนโดยยึดเกณฑ์จำแนกตามลักษณะของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ (อุ้นตา นพคุณ, 2528 : 57-58) ซึ่งกิจกรรมนี้จะจำแนกลักษณะของผู้เรียนคือเยาวชนที่จะสามารถช่วยแก้ปัญหาในด้านการอนุรักษ์โบราณสถานได้โดยผู้วิจัยมีเหตุผลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยศึกษาด้านความรู้ ทักษะคิด และการฝึกปฏิบัติ เพราะจากที่โบราณสถานโดนทำลายเพราะเยาวชนไม่มีความรู้ เมื่อมีความรู้ที่ถูกต้องแล้ว ก็จะทำให้เยาวชนเกิดมีทัศนคติที่ดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การฝึกปฏิบัติที่ถูกต้องในด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งในการจัดกิจกรรมมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยศึกษาผล 3 ด้านคือ

1. ด้านความรู้เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังมีความแตกต่างอย่างไร
2. ด้านทัศนคติในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังมีความแตกต่างอย่างไร

3. ด้านการฝึกปฏิบัติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม ก่อนและหลังมีความแตกต่างอย่างไร

สมมุติฐานการวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับเยาวชน นอกกระบบโรงเรียนนี้ มีอยู่หลายเรื่อง que แสดงให้เห็นถึง การศึกษาความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติทางด้านการจัดการกิจกรรม การพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ดังตัวอย่างเช่น

นฤนาท พุทไธสง (2541) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานในบริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การให้คุณค่าโบราณสถาน ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแตกต่างกัน พฤติกรรมการรับข่าวสารแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแตกต่างกัน ข้อเสนอแนะคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักการและวิธีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน โดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ การจัดประชุมสัมมนา ทักษะศึกษา รวมทั้งรณรงค์และส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าของโบราณสถาน และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์

พเยาว์ ไวยโรจน์ (2530) ศึกษาเรื่อง ปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเขตการศึกษา 6 พบว่า

1. แหล่งวิทยาการส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ ครูในต่างจังหวัดไม่สะดวกในการยื่นสื่อการสอนไปใช้
2. โรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดซื้อสื่อการสอนเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน
3. นักเรียนขาดทักษะในการวิเคราะห์วิจารณ์ และนักเรียนไม่สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ
4. เนื้อหาในหลักสูตรสังคมศึกษามีมาก แต่เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุโดยตรงมีน้อยเกินไป ทำให้การพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุทำได้ยาก
5. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรไม่ได้เน้นการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ
6. เวลาเรียนมีจำกัดและการสอนเน้นเนื้อหาวิชาในหลักสูตรทำให้การสอดแทรกการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุทำได้ยาก
7. การประเมินพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุทำได้ยากเมื่อพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาด้านการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรพบว่า มีประเด็นที่เป็นปัญหามากดังต่อไปนี้
  - 7.1 โรงเรียนขาดครูหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ และขาดความร่วมมือของครูและนักเรียนในการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
  - 7.2 นักเรียนจำนวนมากไม่มีโอกาสเข้าร่วมชุมนุมอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ดังนั้นจึงขาดกำลังนักเรียนในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
  - 7.3 นักเรียนส่วนใหญ่ขาดเงินที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ทัศนศึกษาและการทัศนศึกษาส่วนใหญ่เน้นการเที่ยวชมสถานที่มากกว่าการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

จากรายงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุโดยตรงมีน้อยเกินไป ทำให้การพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุทำได้ยาก และนักเรียนจำนวนมากไม่มีโอกาสเข้าร่วมชุมนุมอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ดังนั้นจึงขาดกำลังนักเรียนในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และนักเรียนส่วนใหญ่ขาดเงินที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ทักษะศึกษาและการทัศนศึกษาส่วนใหญ่เน้นการเที่ยวชมสถานที่มากกว่าการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำผลการวิจัยดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาในการตั้งสมมุติฐานของการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. นักศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานแล้ว จะมีความรู้ทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถานสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานแล้ว จะมีทัศนคติทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถานสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานแล้ว จะปฏิบัติตนทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถานสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรมในลักษณะการบรรยาย และการทัศนศึกษา ซึ่งจัดเป็นภาคสนามของการเรียนรู้ร่วมกันตลอดกิจกรรม 2 วัน โดยผู้วิจัยจะประเมินผลทางด้านความรู้ ทักษะ และ การฝึกปฏิบัติในด้านการอนุรักษ์โบราณสถานโดยมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนนอกโรงเรียนที่ลงทะเบียนเรียนในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยวิธีการเรียนแบบชั้นเรียน ภาคการเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2543 ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 30 คน

2. ตัวแปรในการศึกษา ประกอบด้วย

ตัวแปรอิสระ คือ การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งในการเข้าร่วมกิจกรรมจะประกอบด้วย เพศ อายุ ภูมิภาค ลำเนา ผลสัมฤทธิ์ในการจัดกิจกรรม

ตัวแปรตาม คือคะแนนจากผลสัมฤทธิ์ซึ่งศึกษาด้านความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานของนักเรียนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำจำกัดความ

1. โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

2. การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษ ใหคงอยู่ตามเดิม ในที่นี้หมายถึงรวมถึงการดูแลซ่อมแซม สืบทอด คุ้มครอง ป้องกันไม่ให้เสียหาย

3. เยาวชนนอกระบบโรงเรียน หมายถึง บุคคลทั้งชายและหญิงที่มีอายุระหว่าง 15 – 18 ปี ที่เรียนสายสามัญ ,สายอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัยกับศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอพระนครศรีอยุธยา

4. กิจกรรม หมายถึงการค้นคว้า ฝึกฝน ปฏิบัติ ทำแบบฝึกหัด สัมผัส วิเคราะห์ อภิปราย และทดลองประสบการณ์หรือสภาพการณ์ทางด้านร่างกายหรือทางด้านสมองก็ได้ และเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ตามความสนใจและตามความถนัด

5.การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน หมายถึง การจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้เกิดความรู้ทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน , มีทัศนคติหรือเจตคติที่ดีเกี่ยวกับโบราณสถานและนำไปสู่การปฏิบัติในการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยแบ่งกิจกรรมสำหรับเยาวชนออกเป็น 4 ช่วงคือ

- 5.1 ให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานทางด้านวิชาการโดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ
- 5.2 การแสดงกิจกรรมบทบาทสมมุติแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางด้านการอนุรักษ์โบราณสถานของเยาวชน
- 5.3 กิจกรรมภาคปฏิบัติการอภิปรายกลุ่มตามหัวข้อที่วิทยากรจัดให้ และการรายงานผล การอภิปรายกลุ่ม
- 5.4 การเดินทางทัศนศึกษาโดยการเดินเท้าท่องเที่ยวชมและฟังคำบรรยายจากวิทยากร

6. ผลของการจัดกิจกรรม คือ ผลสัมฤทธิ์ของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยประเมินผลจากแบบประเมินทางด้านความรู้ ทักษะคิด และการฝึกปฏิบัติในด้านการอนุรักษ์โบราณสถานก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม จะแสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบขั้นตอน วิธีการ ที่มีความจำเป็นและเป็นไปได้ที่จะทำแล้วสำเร็จขึ้นมาในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ โบราณสถาน ซึ่งให้รายละเอียดในการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบและนำเสนอเป็นรูปแบบความเรียงประกอบรูปภาพ

7. ความรู้ คือระดับความรู้เฉลี่ยด้านการอนุรักษ์โบราณสถานที่ได้มาจากการประเมินผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานของแต่ละคน

8. ทักษะคิด คือ ความเชื่อ ความคิด ความรู้สึก ความคิดเห็น ทำที่ทางบวกและทางลบ (ของบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมหรือการปฏิบัติตนของบุคคล)

9. นักศึกษานอกโรงเรียน คือ นักศึกษานอกโรงเรียนที่ลงทะเบียนเรียนในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยวิธีการเรียนแบบชั้นเรียนภาคการเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2543 ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

10. การศึกษานอกโรงเรียน คือ กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้น มีวัตถุประสงค์ที่จะให้การเรียนรู้แก่ประชากร ผู้รับมีวัตถุประสงค์ที่จะรับในการเรียนรู้ โดยมีลักษณะคือ จัดให้สำหรับประชากรทุกเพศ วัย ทุกชุมชนและทุกระดับการศึกษา และต้องจัดขึ้นโดยใช้ หลักสูตรที่ยืดหยุ่น ระยะเวลาสั้น ประหยัด ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานที่เป็นระบบจากเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการเบื้องต้น เกี่ยวกับให้การศึกษ การสร้างทัศนคติให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรที่สนใจ
2. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์โบราณสถานตลอดจนมีทัศนคติและการปฏิบัติต่อโบราณสถานที่ดีขึ้น
3. เป็นแนวทางแก่หน่วยงานต่าง ๆ ในการประยุกต์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน หรือการฝึกอบรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ทั้งการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน